

Videregående uddannelsers arbejde med studiemiljø

En kvalitativ undersøgelse af uddannelsesledelsers organisatoriske rammer og strategier i arbejdet med studiemiljøet

INDHOLD

Videregående uddannelsers arbejde med studiemiljø

1	Resumé	5
2	Organisering af arbejdet med studiemiljøer på uddannelsesinstitutionerne	11
2.1	Arbejdet med studiemiljø er organiseret forskelligt på tværs af uddannelser	12
3	Formål med uddannelsers arbejde med studiemiljøer	15
3.1	Studiemiljøet skal styrke de studerendes faglige udvikling og læring	15
3.2	Studiemiljøet skal fremme de studerendes trivsel	16
3.3	Studiemiljøet kan bidrage til at socialisere de studerende ind i et fag	17
4	Betydningen af udbuddets størrelse og studentergruppens sammensætning	18
4.1	Gode vilkår for relationsdannelse på små uddannelser	18
4.2	Studenterpopulationer har forskellige behov	19
5	Uddannelserne arbejder med holddannelse for at fremme studiemiljøet	21
5.1	Holddannelse er et centralt redskab til at fremme studiemiljøet	22
5.2	Små undervisningshold skaber personligt kendskab og individualiseret læring	22
5.3	Faste hold skaber tryghed, tilhørsforhold og trivsel	23
5.4	Faglige fordele ved heterogene hold	24

6	Uddannelserne arbejder med studiegrupper for at fremme studiemiljøet	27
6.1	Rationaler for arbejdet med studiegrupper	28
6.2	Gruppedannelse organiseres forskelligt på tværs af uddannelser	30
6.3	Uddannelser understøtter gruppearbejdet gennem kompetenceopbygning og hjælp til konfliktløsning	33

7	Sådan arbejder uddannelserne med andre initiativer, der fremmer et godt studiemiljø	35
7.1	Initiativer til at styrke det personlige kendskab	35
7.2	Initiativer til at fremme en fælles faglig identitet	35

	Appendiks A – Litteraturliste	37
--	--------------------------------------	-----------

	Appendiks B – Metode og undersøgelsesdesign	38
--	--	-----------

1 Resumé

Denne rapport handler om, hvordan videregående uddannelsesinstitutioner organiserer deres arbejde med at tilrettelægge studiemiljøer, og hvilke strategier uddannelsesledelser anvender for at skabe gode studiemiljøer for de studerende. Der er ikke tale om en udtømmende kortlægning af praksis på området, men nedslag i udvalgte emner, der knytter sig til uddannelsers tilrettelæggelse af studiemiljøer og organisering af arbejdet.

Relevans, faglig kontekst og målgruppe

Relevans

Et godt studiemiljø er en af de væsentligste faktorer i at understøtte både trivsel og læring blandt studerende. Det er derfor væsentligt at få viden om, hvordan de videregående uddannelser arbejder og kan arbejde strategisk med at udvikle og understøtte gode studiemiljøer.

De seneste to år med coronarestriktioner og online-undervisning har i særlig grad udfordret studerendes trivsel og fået flere til at overveje at droppe ud. Selvom restriktionerne nu er ophørt, vil det også fremover være væsentligt at holde fokus på, hvordan gode studiemiljøer kan understøtte studerendes trivsel.

Faglig kontekst og begrebsafgrænsning

Studiemiljø er det samlede faglige og sociale miljø, der møder de studerende i de aktiviteter og på de steder, der er knyttet til deres uddannelse (jf. Moos, 1979). Studiemiljøet skabes i samspil mellem studerende, undervisere, administration og organisering, fysiske rammer, kultur og værdier, fagligt indhold mv.

Den internationale forskning peger på, at studiemiljøet på uddannelsesinstitutionerne er en vigtig forudsætning for et højt læringsudbytte, studentertrivsel og fastholdelse (Kinzie & Kuh, 2012; Mayhew, 2016; Tinto, 1998), og at studiemiljøet har en socialiserende virkning på de studerende og dermed påvirker deres opbygning af identitet og tilegnelse af værdier (fx Van Maanen, 1984). Derfor er studiemiljøets karakter ikke blot af betydning for de studerendes trivsel og faglige udvikling, mens de går på uddannelsen, men også for, hvilke studerende der kommer ud på den anden side.

Samtidig findes der ganske få empiriske undersøgelser af studiemiljøer på de videregående uddannelser i Danmark. På nationalt plan har Uddannelses- og Forskningsministeriet udviklet Læringsbarometeret¹, som sætter fokus på udvalgte aspekter af læringsmiljøet i sammenhæng med studerendes individuelle læringstilgange. Danmarks Evalueringsinstitut (EVA) har hidtil primært haft fokus på sammenhænge mellem individuelle faktorer hos de studerende og udfald såsom frafald, trivsel, motivation og self-efficacy (EVA, 2017, 2019, 2019b). Vi har i mindre grad empirisk baseret viden på det institutionelle niveau, dvs. om de studiemiljøer, der omgiver de studerende, deres betydning, samt hvordan uddannelserne organisatorisk arbejder med studiemiljøer.

Studiemiljø er selvsagt et bredt begreb, der dækker over en lang række forskellige elementer. Rudolf Moos (1979) opererer med fire dimensioner, hvoraf denne undersøgelse sætter fokus på studiemiljøets *organisatoriske elementer* (fx organisering af holddeling, studiegrupper og øvrige studierelevante aktiviteter).²

Denne undersøgelse fokuserer på de organisatoriske elementer, som er meget sparsomt undersøgt i Danmark hidtil. Den ser bl.a. på, hvilke organisatoriske elementer uddannelsesledelserne selv har fokus på som betydende for det faglige og sociale miljø på uddannelserne, hvordan de arbejder med de elementer, samt hvordan de organiserer og fordeler arbejdet internt på uddannelsen. Rapporten berører dog også to andre dimensioner, hvor det er relevant. Det gælder betydningen af uddannelsernes studenterpopulation (dimension 3) samt det sociale klima (dimension 4), mens vi i rapporten har afgrænset os fra at beskæftige os med de fysiske rammer (dimension 1).³

Vores undersøgelse er ikke en udtømmende kortlægning af, hvordan alle disse organisatoriske aspekter tilrettelægges på uddannelserne. Vi har spurgt de medvirkende uddannelsesledere ind til deres overvejelser omkring tilrettelæggelsen af udvalgte organisatoriske elementer, og hvilke erfaringer de har med de organisatoriske elementers betydning for de studerendes trivsel og faglige udvikling.

EVA undersøger studiemiljø på videregående uddannelser

EVA udgiver i 2022 tre rapporter, som fokuserer på forskellige aspekter af emnet studiemiljø.

- Rapporten *Videregående uddannelsers arbejde med studiemiljø* afrapporterer en kvalitativ interviewundersøgelse af uddannelsesledelsers organisatoriske rammer og strategier i arbejdet med studiemiljøet.

1 Læringsbarometeret opererer med begrebet *læringsmiljø*, som er et andet ord for det, EVA har valgt at kalde *studiemiljø*. Se fx <https://ufm.dk/uddannelse/statistik-og-analyser/laeringsbarometer>.

2 Moos' øvrige tre dimensioner er: fysiske rammer (fx pladsforhold og tilgængelighed af egnede lokaler til forskellige typer af aktiviteter), studenterpopulationen (dvs. sammensætningen af den aggregerede mængde af studerende ift. fx køn, alder, socioøkonomisk baggrund, fagligt niveau mv) samt socialt klima (dvs. de studerendes oplevelse af og holdninger til deres medstuderende og undervisere).

3 Som nævnt i indledningen udgives der som en del af projektet en rapport baseret på kvantitative data om studerendes oplevelser af deres studiemiljøer, og her indgår de fysiske rammer som et tema sammen med de studerendes oplevelse af det sociale klima.

- Rapporten *Studerendes oplevelse af studiemiljøet på de videregående uddannelser* afrapporterer en spørgeskemaundersøgelse af førsteårsstuderendes oplevelse af fysisk og socialt studiemiljø på deres uddannelser.
- Rapporten *Gruppearbejde på de videregående uddannelser* stiller skarpt på gruppearbejdet som et centralt element i det faglige og sociale studiemiljø. Rapporten afrapporterer spørgeskemabesvarelser fra førsteårsstuderende om deres oplevelser og erfaringer med gruppearbejde på uddannelsens første to semestre.

Målgruppe

Undersøgelsens primære målgruppe er institutionsledelser og uddannelsesledelser på videregående uddannelser, vejledere og andre personer i studieunderstøttende funktioner og de studerendes organisationer. Derudover kan undersøgelsen være relevant for undervisere på videregående uddannelser.

Projektet kan spille ind i målgruppernes arbejde med studiemiljøer og bidrage til en øget opmærksomhed på, hvilken rolle studiemiljøet spiller for bl.a. studerendes trivsel, læringsudbytte og fastholdelse. Det kan endvidere bidrage til bevidstheden om, hvordan man kan arbejde strategisk med at sammentænke den administrative-praktiske drift og studietilrettelæggelse med understøttelse af et godt studiemiljø.

Undersøgelsen kan desuden bidrage til at give målgruppen et fælles sprog for arbejdet med studiemiljø, dels internt på den enkelte uddannelse og dels på tværs af uddannelser og institutioner i feltet. Et sprog, der danner grundlag for fælles drøftelser om, hvad et godt studiemiljø er, og hvordan man kan arbejde målrettet for at understøtte det på videregående uddannelser.

Resultater

Rapportens hovedresultater

Uddannelsesledere fortæller om helhedsorienteret arbejde med studiemiljøet

Uddannelsesledernes opgaver i relation til studiemiljøet består dels af administrative-praktiske opgaver som fx tilrettelæggelse af holddannelse og allokering af ressourcer, dels af fagligt-didaktiske opgaver omkring tilrettelæggelse af undervisningen, fx ansættelse og faglig udvikling af undervisere og tilrettelæggelse af uddannelsens indhold. Det er udbredt, at uddannelsesledere arbejder med studiemiljø, men der er forskel på, hvor bredt de forstår begrebet. En gruppe ledere giver udtryk for en helhedsorienteret forståelse af studiemiljø som en betegnelse for uddannelsens samlede miljø, sådan som de studerende møder det på tværs af forskellige kontekster. Den helhedsorienterede tilgang omfatter således både undervisningen samt de dertilhørende faglige og fagdidaktiske aspekter og alt det, der ligger uden om. I kontrast hertil er der en anden gruppe ledere, som har et mere smalt fokus på det, der finder sted i undervisningslokalet.

Studiemiljøet har betydning for faglig udvikling, trivsel og socialisering

Uddannelseslederne ser arbejdet med studiemiljøet som centralt for at opnå tre overordnede mål. Det drejer sig for det første om de studerendes faglige udvikling og læringsudbytte, både i forhold til fagspecifikke kompetencer og generelle kompetencer som samarbejde, konfliktløsning mv. For

det andet drejer det sig om de studerendes trivsel under uddannelsen, hvor især deres relationer til hinanden og til underviserne fremhæves som vigtige. For det tredje drejer det sig om de studerendes identitet samt den kultur og værdier, de oparbejder og bærer med sig videre efter endt uddannelse.

Uddannelsens størrelse har betydning for studiemiljøarbejdet

Uddannelsesledere på små uddannelser oplever, at den lille størrelse letter arbejdet med at opbygge tillidsfulde relationer, hvor uddannelsesledere på større uddannelser tilkendegiver, at de i højere grad skal gøre et aktivt arbejde for at understøtte relationsopbygningen. Omvendt oplever de små uddannelser, at studiemiljøet påvirkes relativt meget af variationer i studenterpopulationens sammensætning fra år til år, idet der på de enkelte årgange kan være ganske få studerende, der sætter tonen på godt og ondt.

Uddannelserne tilstræber studiemiljøer, der passer til studenterpopulationen

Uddannelseslederne er optaget af at tilrettelægge et studiemiljø på en måde, så det giver mening i forhold til den konkrete studenterpopulation på den enkelte uddannelse. Studenterpopulationer varierer ganske meget, fx i forhold til alder, baggrund, kønssammensætning, fagligt niveau og graden af socialt initiativ. Der er derfor forskel på, hvad de studerende selv byder ind med i forhold til studiemiljøet, og ligeledes forskel på, hvilke typer af understøttende tiltag uddannelseslederne oplever, at de studerende har brug for og gavn af.

Hold- og gruppedannelse er centrale greb i studiemiljøarbejdet

I forhold til hold arbejdes der med holdstørrelse, holdstabilitet og holdsammensætning. Det er et udbredt perspektiv, at små og stabile hold med max. 30 studerende giver det bedste udgangspunkt for de studerendes tryghed, tilhørsforhold og trivsel, men at holdene samtidig gerne må rumme en heterogenitet i forhold til studerendes alder, faglige niveau og tidligere erfaringer. Heterogene hold, hvor studerende møder medstuderende med andre erfaringer og forudsætninger end deres egne, giver ifølge uddannelseslederne et mere dynamisk læringsrum. De heterogene hold giver dog også udfordringer, som skal håndteres, fx når der er tale om meget forskelligt fagligt niveau.

Uddannelserne arbejder bevidst med gruppedannelse især i studiestarten

På tværs af uddannelserne anses studiegrupper som et vigtigt element både i forhold til faglig udvikling, trivsel og socialisering, og det er højt prioriteret at hjælpe de studerende godt i gang med gruppearbejdet. Uddannelseslederne beskriver, at der foregår en afvejning mellem på den ene side de konflikter og samarbejdsudfordringer, der kan opstå, når de studerende bliver sat i studiegrupper, og på den anden side den læring, der kan være i at arbejde sammen med nogen, man ikke selv har valgt. Uddannelseslederne er bevidste om, at de studerende skal have adgang til støtte, hvis studiegrupperne skal opfylde deres potentiale med hensyn til både læring og trivsel. Dårligt fungerende studiegrupper kan påvirke de studerendes faglige udvikling og sociale trivsel i en negativ retning, og uddannelseslederne gør sig på forskellige måder og i forskellig grad overvejelser om, hvordan man kan forebygge og håndtere samarbejdsvanskeligheder i studiegrupperne. Især i det første studieår tilbyder mange uddannelser således understøttende tiltag.

Perspektivering

Der er ikke én opskrift på det gode studiemiljø, idet hver uddannelse arbejder under lokale forhold, der sætter muligheder og begrænsninger. Ikke desto mindre peger resultaterne fra vores undersøgelse på, at uddannelserne har mange muligheder for at samtænke den tilrettelæggelse og administrative drift af uddannelsen, som foregår i det daglige, med understøttelsen af et studiemiljø,

der fremmer de studerendes læring og trivsel og understøtter udviklingen af en faglig identitet. Dette arbejde foregår allerede, men uddannelserne kunne måske blive endnu mere bevidste om de strategier, som de anvender i deres arbejde med studiemiljøet. Her giver vores undersøgelse bud på temaer og tilgange, som kan være relevante at drøfte i for eksempel studienævn eller andre fælles udvalg knyttet til den enkelte uddannelse, når man ønsker at udvikle arbejdet med studiemiljø.

I forbindelse med sådanne drøftelser kan man overveje at tage et eller flere af følgende emner op:

- Hvordan arbejder vi med at styrke tilhørsforhold og fællesskaber, når vi inddeler de studerende i hold og grupper?
 - Holddeling: Hvordan inddeles de studerende i hold? Danner vi hold, som er stabile på tværs af fag og semestre, eller dannes der jævnligt nye hold? I hvilken grad oplever vi, at den måde, vi danner hold på, fremmer samarbejde og social tilknytning mellem studerende?
 - Studiegrupper: Hvad forventer vi, at de studerende bruger deres grupper til, i og uden for undervisningen og til eksamen? Hvor ligger ansvaret for at danne grupper? Hvordan understøtter vi, at de studerende kan tilegne sig gruppearbejdskompetencer? Hvor afhængige er de studerende af deres grupper for at gennemføre uddannelsen, og hvor kan de få hjælp til at få gruppearbejdet til at fungere? Hvad er vores holdning til studerende, som af den ene eller anden grund ikke er i en gruppe?
 - Især for store udbudssteder: Hvordan understøtter vi opbygningen af mindre fællesskaber i den store studentergruppe?
- Hvordan styrker vi de meningsfulde interaktioner mellem studerende og undervisere, og at de studerende oplever, at underviserne kender dem og interesserer sig for dem?
- Er der udfordringer med tilgængeligheden af grupperum og læsepladser hos os, og er der grupper af studerende, som rammes i særlig grad, fx fordi de bor langt væk?
- Hvordan involverer vi de studerende i arbejdet med studiemiljøet? På hvilket niveau foregår samtaler og beslutninger med relevans for studiemiljøet hos os – er det fx hos de enkelte fag, hos studieadministrationen, i de valgte organer eller på tværs af en hel campus?

Et løbende og systematisk fokus på udvikling af studiemiljøet kan understøtte trivsel, læring og fastholdelse til gavn for den enkelte, uddannelserne og samfundet.

Om datagrundlaget

Rapporten er baseret på en kvalitativ interviewundersøgelse blandt uddannelses- og studieledere på 13 forskellige videregående uddannelser. Uddannelseslederne er rekrutteret fra uddannelser, som varierer på følgende parametre:

- Type: Undersøgelsen inkluderer både erhvervsakademi-, professionshøjskole- og universitetsuddannelser.
- Størrelse: Halvdelen af de inkluderede uddannelser i undersøgelsen har et lille optag på ≤ 30 studerende pr. årgang, mens den anden halvdel har et stort optag på ≥ 130 studerende pr. årgang.
- Fagområde: Undersøgelsens uddannelser dækker følgende fagområder: humaniora, naturvidenskab, sundhedsvidenskab, IT, design, det økonomisk-merkantile område, det tekniske område, det sundhedsfaglige område og velfærdsområdet.

- Geografisk placering: Undersøgelsens uddannelser er placeret på Sjælland, Fyn og Jylland.

Se appendiks B for en uddybende beskrivelse af design og metode.

Læsevejledning

Kapitel 2 handler om, hvordan arbejdet med studiemiljøer er organiseret internt på uddannelsesinstitutionerne. I kapitlet beskriver vi bl.a., at der er relativt store variationer i organiseringen på tværs af institutioner på en række forskellige punkter.

I kapitel 3 beskriver vi de formål, som de interviewede uddannelsesledere ser i at arbejde med uddannelsers samlede studiemiljø. Studiemiljøer skal dels understøtte faglig udvikling og trivsel blandt de studerende samt de studerendes socialisering ind i deres fag.

Kapitel 4 handler om betydningen af uddannelsesstedernes størrelse og studenterpopulationernes sammensætning for arbejdet.

I kapitel 5, 6 og 7 beskæftiger vi os med uddannelsernes konkrete tilrettelæggelse af studiemiljøer. Vi beskriver de redskaber, greb og strategier, ledelserne anvender for at indfri de tre formål, de har skitseret. Vi har valgt at sætte fokus på to redskaber, således at kapitel 5 fokuserer på holddannelse, og kapitel 6 på tilrettelæggelsen af studiegrupper. Kapitel 7 beskriver andre typer af redskaber, som anvendes på nogle uddannelser for at understøtte et studiemiljø, der fremmer faglighed og trivsel.

Undersøgelsens projektgruppe

Projektgruppen på Danmarks Evalueringsinstitut, der har ansvaret for udarbejdelsen af undersøgelsen, og som har udarbejdet denne rapport, består af Bella Marckmann (projektleder), Anne Jørring Holm, Cecilie K. Moesby-Jensen og Sofie Agnete Bislev.

2 Organisering af arbejdet med studiemiljøer på uddannelsesinstitutionerne

I dette kapitel beskriver vi, hvordan de interviewede uddannelsesledere forstår og arbejder med studiemiljø i deres organisatoriske praksis.

Kapitlet viser, at tilrettelæggelsen af studiemiljø fylder en del i uddannelsesledernes daglige arbejde, men det er ikke altid, at det italesættes tydeligt. Der er ikke et fælles sprog omkring arbejdet eller en fælles forståelse af, hvad et studiemiljø er, og hvordan man organiserer og fordeler ansvaret.

I kapitlets første afsnit beskriver vi, at uddannelsesledere oplever studiemiljø som et diffust begreb, og at de anvender det forskelligt. En gruppe ledere udtrykker en helhedsorienteret forståelse af studiemiljø som en betegnelse for uddannelsens samlede miljø, sådan som de studerende møder det på tværs af forskellige kontekster. I kontrast hertil er der en anden gruppe ledere, som har et mere smalt fokus på studiemiljø, hvor de forstår det som det, der finder sted i undervisningslokalet, og anvender studiemiljø som synonymt med undervisningsmiljø.

Variationen i forståelser og sprogbrug afspejler sig i institutionernes organisering af studiemiljøarbejdet, som kapitlets andet afsnit redegør for. Det er ret forskelligt, hvordan de enkelte uddannelsessteder organiserer og fordeler arbejdet, og det er indimellem utydeligt, hvor ansvaret er placeret. Uddannelseslederne er generelt set nøglepersoner på tværs af uddannelsessteder. Deres konkrete opgaveportefølje varierer på tværs, og det påvirker deres handlerum i forhold til studiemiljøet. Ud over uddannelseslederne spiller forskellige samarbejder med andre aktører uden for uddannelsen også ind på organiseringen af studiemiljøet.

”Læringsmiljø” eller ”studiemiljø”

I undersøgelsen brugte vi indledningsvist begrebet ”læringsmiljø” inspireret af litteraturen på området samt LÆRBAR-undersøgelsen. Som led i de kvalitative interview spurgte vi uddannelseslederne om deres forståelse af begrebet. En gruppe gav udtryk for, at de oplevede ”læringsmiljø” som et abstrakt begreb uden klare grænser eller en klar betydning, og at ”studiemiljø” er det mest almindelige og anvendte begreb, når uddannelseslederne refererer til det faglige og/eller sociale miljø på studiet. En gruppe af uddannelsesledere nævnte desuden, at for dem har ”læringsmiljø” en mere snæver betydning og referer udelukkende

til det, der foregår i undervisningslokalet. Som følge heraf har vi valgt at bruge ”studiemiljø” som det gennemgående begreb i undersøgelsen. Dog kan ordet ”læringsmiljø” forekomme i citater, hvis det er dette begreb, den interviewede har brugt.

2.1 Arbejdet med studiemiljø er organiseret forskelligt på tværs af uddannelser

Selvom uddannelseslederen er en central aktør i organiseringen af arbejdet på alle de 13 medvirkende uddannelser, så er der uddannelserne imellem også relativt store variationer i organiseringen. På tværs gør det sig gældende, at uddannelseslederne ikke står alene med arbejdet, men deler det med andre aktører, både internt i uddannelsesledelsen, på instituttet, på campus mv., og at det varierer, hvem der har ansvar for hvad.

Det er et udbredt perspektiv blandt de interviewede uddannelsesledere, at samarbejdet og den løbende dialog med de studerende selv er et værdifuldt element for understøttelse af studiemiljøet. Dette gælder samarbejdet i formelle fora, fx i studenterråd, fagudvalg og uddannelsesnævn, hvor studiemiljøets tilrettelæggelse bliver diskuteret eksplicit. Ligeledes spiller de studerende en rolle igennem deres generelle engagement i studiet, fx som tutorer, studievejledere mv., og når de på forskellige måder er i dialog med og giver feedback til uddannelsesledelsen.

2.1.1 Uddannelseslederens opgaveportefølje og ledelsesrum i forhold til studiemiljøet varierer på tværs af uddannelser

De interviewede uddannelsesledere beskriver overordnet to typer af opgaver i deres opgaveportefølje, som knytter sig til deres arbejde med studiemiljøer. De to typer opgaver er dels administrative-praktiske opgaver og dels fagligt-didaktiske opgaver.

- **Administrative-praktiske opgaver:** På tværs af interviewene giver uddannelseslederne udtryk for, at administrative og praktiske opgaver, som fx at tilrettelægge hold- og gruppedannelse og allokerer ressourcer på forskellig vis, fylder meget i deres opgaveportefølje. Det er i høj grad denne type opgaver, som uddannelseslederne forbinder med at tilrettelægge studiemiljøet.
- **Faglige-didaktiske opgaver:** Uddannelseslederne er involveret i den faglige ledelse på uddannelserne, og de har en del af ansvaret for uddannelsens faglige indhold og sammenhæng. Dette involverer en række faglige, didaktiske og uddannelsesspecifikke opgaver, som uddannelseslederne oplever har betydning for uddannelsens miljø. Det drejer sig bl.a. om ansættelse og faglig udvikling af undervisere og tilrettelæggelse af uddannelsens indhold og undervisning.

Uddannelsesledelsen er organiseret meget forskelligt på de medvirkende uddannelser, og lederens opgaveportefølje og ledelsesrum varierer tilsvarende meget. Ledelsesrummet henviser til de handlemuligheder, som uddannelseslederne oplever, at de har i jobbet. Disse forskelle har betydning for, hvordan uddannelseslederne oplever deres opgaver og muligheder i forhold til understøtte og organisere studiemiljøet.

Nogle centrale forskelle i uddannelseslederens opgaveportefølje, vi har identificeret, er:

- Nogle har økonomisk ansvar for uddannelsens budget, mens andre ikke har.
- Nogle uddannelsesledere har uddannelsesledelse som den eneste opgave, mens andre også varetager forskning og undervisning.
- Nogle har direkte personaleansvar og personaleledelse, mens andre ikke har.
- Nogle varetager uddannelsesledelsen for en hel uddannelse alene, mens andre deler opgaven. Enten med uddannelsesledere for samme uddannelse på andre campusser eller for andre uddannelser på samme institution. På nogle uddannelser deles opgaven med en uddannelseskoordinator, som samarbejder tæt med uddannelseslederen om drift og udvikling af uddannelsen, men som ikke har ledelsesansvar.

Disse forskelle betyder, at der er variation i, hvilke greb uddannelseslederne råder over i deres arbejde med studiemiljøet. Fx oplever de uddannelsesledere, der har økonomiansvar, at have et relativt stort ledelsesrum knyttet til deres økonomiske beslutningskompetence til at fordele og allokere de ressourcer, som er til rådighed inden for de rammer, der er fastsat. Denne beslutningskompetence kommer fx til udtryk i forhold til at kunne beslutte antallet af undervisere, der allokeres til en undervisningslektion:

Det er jo meget økonomien, der sætter begrænsningerne. Jeg har jo et budget, der er beregnet ud fra, at holdene har den størrelse. [...] Hvis jeg fx siger: ”Kunne vi i de her situationer lægge holdene sammen?”, fordi der kan godt være noget undervisning, hvor vi gør det, så skaber jeg jo et frirum til at lave nogle dobbelt-lærere i nogle andre sammenhænge. Det er sådan noget, vi kan diskutere, og der kan jeg gøre det, som det passer mig. Hvis jeg i samarbejde med underviserne siger, at her giver det mening at gøre på den her måde, så gør jeg det bare.

Uddannelsesleder, professionshøjskole, velfærdsområdet

En gruppe af de uddannelsesledere, der varetager undervisnings- og vejledningsopgaver, fortæller, at de oplever, at det er en fordel i deres arbejde med at organisere studiemiljøet, fordi de derigennem lærer de studerende at kende. Det perspektiv er udtrykt i citatet her:

Det har også været planen i mange år, at jeg egentlig ikke skulle have undervisning længere. Og jeg er egentlig kommet til et punkt nu, hvor jeg føler, jeg faktisk ikke kan undvære det længere. For jeg ville ikke vide, hvordan jeg skulle arbejde med det hold, hvis jeg ikke havde den der [...] det giver mig en forståelse for det, der foregår på gulvet. Det der egentlig er essensen af det, vi laver. [...] Men det giver bare et helt andet læringsmiljø, når de ved, vi tager os af dem, og vi kender dem.

Studieleder, professionshøjskole, tekniske områder

Uddannelsesledere oplever netop det personlige kendskab til de studerende som vigtigt i arbejdet med at understøtte deres trivsel.

2.1.2 Det varierer, hvem uddannelsesledelser samarbejder med om studiemiljø

I tillæg til det arbejde, uddannelseslederne udfører internt på deres egne uddannelser, samarbejder de med en række andre aktører om emner af betydning for organiseringen af studiemiljøet.

Eksempler på samarbejder, der især har fyldt i interviewene er:

1. Samarbejde mellem forskellige uddannelser på samme campus om faglige og sociale tiltag på tværs. Det kan fx være samarbejder, der knytter sig til samundervisning på tværs af uddannelser eller workshops mellem undervisere fra forskellige fag med henblik på at forbedre undervisningen.
2. Samarbejde med en central studiekompetenceenhed – især om kurser i generelle studiekompetencer som fx notatteknik, litteratursøgning og gruppearbejde.
3. Samarbejde med uddannelsernes aftagere om praktikforløb, virksomhedsbesøg mv.

Igen finder vi en stor variation på tværs af uddannelser, i hvilke aktører og samarbejder der er en del af organiseringen af studiemiljøarbejdet.

3 Formål med uddannelsers arbejde med studiemiljøer

Dette kapitel handler om, hvilke mål uddannelseslederne ser for deres arbejde med studiemiljøer. Vi beskriver ledernes overvejelser om, hvad studiemiljøet har betydning for, og hvad de dermed ønsker at opnå gennem tilrettelæggelsen af studiemiljøet. I næste kapitel beskæftiger vi os med, hvilke greb uddannelseslederne anvender for at opnå de mål.

I kapitlet finder vi, at uddannelseslederne ser arbejdet med studiemiljøet som centralt for at opnå tre overordnede mål, nemlig:

- De studerendes **faglige udvikling og læringsudbytte**, både i forhold til fagspecifikke kompetencer og generelle kompetencer som samarbejde, konfliktløsning mv.
- De studerendes **trivsel under uddannelsen**, hvor især deres relationer til hinanden og til underviserne fremhæves som vigtige
- De studerendes **socialisering ind i uddannelsen** og den faglige identitet og værdier, de opbygger på uddannelsen og tager med videre på arbejdsmarkedet.

De tre perspektiver på studiemiljøarbejdets formål er ikke gensidigt udelukkende. De to første om fagligt udbytte og trivsel kan identificeres i de fleste interview, mens det er mere forskelligt, i hvilken grad det tredje perspektiv om socialisering og kultur forekommer i interviewmaterialet.

3.1 Studiemiljøet skal styrke de studerendes faglige udvikling og læring

Af indlysende grunde er de studerendes faglige udvikling og læring et centralt fokus i uddannelsesledernes arbejde. Det gælder generelt, og det gælder også i de dele af deres arbejde, der handler om at tilrettelægge studiemiljøet.

Det er med læringsmiljøet, at vi forsøger at skabe nogle rammer, hvor de studerende bliver tilpas udfordrede og forstyrrede i deres læringsproces [så de guides] den vej, som vi gerne vil have dem henad.

Uddannelsesleder, professionshøjskole, sundhedsfaglige område

Uddannelsesledere beskriver, at de har fokus på, at studiemiljøet både kan understøtte uddannelsens specifikke faglige indhold og kompetencemål, dvs. de studerendes fagfaglige læring, samt de studerendes tilegnelse af generelle kompetencer,⁴ fx inden for kommunikation og samarbejde.⁵

Uddannelsesledere beskriver, at de oplever et voksende fokus på, at uddannelser skal klæde de studerende på med generelle kompetencer, og at det fokus især kommer udefra.

Nogle af de generelle kompetencer, som uddannelseslederne har fokus på at fremme gennem deres tilrettelæggelse af studiemiljøet, er:

- Samarbejdskompetencer, herunder konfliktløsning
- Kommunikationskompetencer
- Tværfaglig forståelse og kompetencer til tværfagligt samarbejde
- Digitale kompetencer
- Innovativ tænkning
- Selvstændighed
- Nysgerrighed og evnen til at opsøge ny viden.

På erhvervsakademier og professionshøjskoler nævnes særligt aftagerne på arbejdsmarkedet som dem, der efterspørger dimittender med stærke generelle kompetencer.

3.2 Studiemiljøet skal fremme de studerendes trivsel

Et andet centralt formål med studiemiljøarbejdet er at understøtte de studerendes trivsel.

Jamen for mig at se, og sammen med underviserne, så er det vigtigste for os, at de studerende oplever, at de går på en uddannelse, [...] hvor de føler sig tilpasse, trygge og velkomne til at kunne indgå ligeværdigt i det undervisningsmiljø, der er. Det er både med underviserne, men også med medstuderende.

Uddannelsesleder, professionshøjskole, sundhedsfaglige område

På tværs af interviewene betragtes de studerendes trivsel især som et spørgsmål om, at uddannelsen har et godt *socialt* miljø, og at de studerendes opbygger vedvarende og tætte *relationer* på uddannelsen – både til hinanden og til underviserne. Der er eksempler i materialet på uddannelser, der oplever problemer med frafald, ensomhed og mistrivsel, hvor uddannelseslederens analyse er, at det i høj grad handler om, at de studerende ikke oplever et stærkt socialt tilhørsforhold til studiet. Studiemiljøets rolle i et trivselsperspektiv er således at skabe rammerne for velfungerende sociale fællesskaber og tætte relationer og at understøtte, at de studerende oplever tryghed, sammenhold og socialt tilhørsforhold på studiet.

4 OECD, 2018. The Future of Education and Skills – Education 2030.

5 Grænsen mellem *generelle* og *fagfaglige kompetencer* er ikke absolut. Det, der ses som generelle kompetencer på nogle uddannelser, kan være fagfaglige kompetencer i en anden. Og det varierer, i hvilken grad generelle kompetencer er skrevet ind i fx læringsmål og studieordninger og indtænkt i studiets faglige opbygning.

3.3 Studiemiljøet kan bidrage til at socialisere de studerende ind i et fag

En gruppe uddannelsesledere berører, at studiemiljøet har en socialiserende virkning på de studerende. Studiemiljøet og den kultur, der er fremherskende på uddannelsen, er med til at forme de studerendes identitet og værdier. Det socialiserende formål handler dels om en socialisering på kort sigt, dvs. at understøtte, at de studerende bliver kompetente studerende, og dels en socialisering på længere sigt, dvs. en opbygning af en faglig identitet og/eller bestemte værdier, som knytter sig til den pågældende uddannelse eller profession. De to formål vægtes forskelligt på tværs af interviewmaterialet, men fremtræder mere som supplerende perspektiver end som modsætninger.

3.3.1 Socialisering på kort sigt handler om de studerendes udvikling mod at blive kompetente studerende

På tværs af alle de medvirkende uddannelser er der naturligvis et fokus på at give de studerende de nødvendige studiekompetencer til fx at læse akademisk litteratur og skrive opgaver, så de kan gennemføre deres studie. Men materialet indeholder også eksempler på uddannelsesledere, som taler bredere om "studiesocialisering", som i eksemplet herunder:

Det er noget med det individuelle blik på den enkeltes viden og fagpersonlige udvikling. Det er vigtigt. Vi kalder det nogle gange for "studiesocialisering". Jeg ved ikke, om det er et rigtigt ord, men vi snakker om, hvordan man bliver en god studerende. Det har dels noget at gøre med akademiske færdigheder, og hvilken læseforståelse man kommer med, hvilket skriftligt niveau man har. Men det handler også om den enkelte studerendes selvopfattelse af sig selv som studerende. Det kan være fx forståelsen af forskellen med skole og uddannelse. Der er et fundamentalt arbejde omkring de subjektpositioner, man kan indtage som studerende.

Viceinstitutchef, professionshøjskole, velfærdsområdet

Denne uddannelse arbejder med "studiesocialiseringen" ved at have fokus på, at de studerende indtager og oplever forskellige "subjektpositioner" undervejs i uddannelsen. De studerende skal bl.a. opleve sig selv som myndige og professionelle, fordi det har betydning for deres evner til at studere og til at indtage professionen efter endt uddannelse. Det er forskelligt fra studerende til studerende, fra hvilken "position" man vil opleve fx en følelse af myndighed. Derfor er en af opgaverne for uddannelsen at understøtte de studerendes *individuelle* socialiseringsprocesser, så alle får mulighed for at opleve succes og handlekraft.

3.3.2 Socialisering på længere sigt handler bl.a. om fagidentitet og værdier

Nogle uddannelsesledere fortæller, at de har fokus på, at de studerende opbygger en faglig identitet, der er specifik for den uddannelse, de går på. De bruger tilrettelæggelsen af studiemiljøet som redskab til at understøtte og forme de studerendes faglige identitetsopbygning. Gennem tiltag i studiemiljøet kommunikerer det til de studerende, hvad der adskiller uddannelsen fra andre, og hvad der kendetegner netop deres profession eller faglighed.

Studiemiljøet tilrettelægges, så det danner en ramme for de faglige værdier, de studerende tilegner sig og for den enkelte studerendes identitetsudvikling, mens de går på uddannelsen. Der italesættes en række forskellige værdier på tværs af interviewene. Fx ydmyghed, samfundsansvar, respekt for andre og handlekraft i forhold til grøn omstilling.

4 Betydningen af udbuddets størrelse og studentergruppens sammensætning

Dette kapitel handler om den betydning, som hhv. udbuddets størrelse og studentergruppens sammensætning kan have for uddannelsesledernes arbejde med studiemiljøet.

Når vi vælger at fokusere på størrelse og studenterpopulation, er det fordi, det er de forhold, uddannelseslederne selv berører mest på tværs af interview, og som de relaterer mest direkte til deres handlerum og beslutninger relateret til studiemiljøet.

I kapitlet finder vi, at uddannelsers størrelse har væsentlig betydning for studiemiljøarbejdet. Uddannelsesledere på små uddannelser oplever, at den lille størrelse letter arbejdet med at opbygge tillidsfulde relationer, både mellem undervisere og studerende samt mellem de studerende indbyrdes. Uddannelsesledere på større uddannelser tilkendegiver, at de i højere grad skal gøre et aktivt arbejde for at understøtte relationsopbygningen, fx ved overvejelser om holddannelse og gruppedannelse. Omvendt oplever de små uddannelser, at studiemiljøet påvirkes relativt meget af variationer i studenterpopulationens sammensætning fra år til år, idet der på de enkelte årgange kan være ganske få studerende, der sætter tonen på godt og ondt.

Vi finder desuden, at uddannelserne tilstræber studiemiljøer, der passer til deres specifikke studenterpopulation. Studenterpopulationer varierer ganske meget mellem uddannelser, fx i forhold til alder, baggrund, kønssammensætning, fagligt niveau og graden af socialt initiativ. Der er derfor forskel på, hvad de studerende selv byder ind med i forhold til studiemiljøet, og ligeledes forskel på, hvilke typer af understøttende tiltag uddannelseslederne oplever, at de studerende har brug for og gavn af.

4.1 Gode vilkår for relationsdannelse på små uddannelser

Omkring halvdelen af uddannelserne i denne undersøgelse har et relativt lille optag på maks. 30 studerende pr. årgang. Den lille størrelse betyder, at der ofte kun er studerende nok til at oprette ét hold til holdundervisning pr. årgang, således at det ene hold består af hele årgangen. Det er et dominerende perspektiv blandt informanterne på disse små uddannelser, at den lille størrelse har en positiv betydning for studiemiljøet. Både fordi ledelse og undervisere har et bedre kendskab til de studerende, herunder deres trivsel og faglige udvikling, og fordi de studerende lærer hinanden hurtigere at kende. Netop det personlige kendskab til de studerende fremhæves på tværs af interview som en afgørende komponent i at sikre trivsel og tilhørsforhold. Dette perspektiv afspejles i følgende to citater fra uddannelsesledere på små uddannelser:

Det fulde optag er på omkring 30-40 studerende. Det betyder jo, at du kommer ekstremt tæt på dine studerende. Så jeg kender dem jo på fornavn og efternavn og ved, var jeg lige ved at sige, hvor de handler ind henne. Det er jo en helt unik ting at få lov til at kende sine studerende sådan.

Uddannelsesleder, professionshøjskole, tekniske område

Uddannelseslederen beskriver det som et privilegium at have mulighed for at lære alle studerende godt at kende. En anden leder fra et lille studie fortæller også, at størrelsen medfører et personligt kendskab til de studerende, og at det betyder, de studerende oplever at blive set:

Vi er et lille udbud, og vi er på et lille campus. Læringsmiljøet på vores uddannelse er karakteriseret ved, at vi kender hinanden, og det vil sige, at alle studerende er kendt. Jeg plejer at have sådan en lille venlig dyst med mine kollegaer om, hvem der har navnene først. Så tager det to eller tre dage. Det kan vi, fordi der ikke er mange, og det giver jo den effekt, at de studerende er opmærksomme på, at de bliver set. Vi er opmærksomme på dem og deres personlighed, og hvordan de fungerer og har det på studiet. [...] Vi siger jo, vi er et lille sted, så man bliver ikke bare et nummer. Vi lægger mærke til, hvem der har brug for hvad.

Studiekoordinator, erhvervsakademiuddannelse, IT-faglige område

Studiekoordinatoren beskriver en studenterpopulation, hvor nogle studerende bringer forskellige udfordringer med sig. Den lille størrelse muliggør, at han og de øvrige undervisere kan lære de studerende godt at kende og give dem den nødvendige støtte – enten til at blive på studiet eller til at finde andre veje, de er mere motiverede for.

4.2 Studenterpopulationer har forskellige behov

Studenterpopulationens sammensætning og kendetegn er et emne, der optager uddannelseslederne meget på tværs af interviewene. Deres overvejelser om muligheder, begrænsninger og behov med hensyn til tilrettelæggelsen af studiemiljøet er tæt knyttet til deres beskrivelser af de studerende, der går på uddannelsen.

Når vi snakker om læringsmiljø, fylder de studerende meget, fordi de er jo det materiale, som vi har.

Studiekoordinator, erhvervsakademiuddannelse, IT-faglige område

Uddannelseslederne beskriver studenterpopulationer, som varierer ganske meget på flere parametre, fx i forhold til alder, baggrund, kønssammensætning, fagligt niveau og graden af socialt initiativ. Nogle af forskellene illustreres i de følgende to citater, hvor to uddannelsesledere beskriver to ret forskellige oplevelser af den studenterpopulation, de har på uddannelsen, og hvad det betyder for deres muligheder og fokusområder, når de tilrettelægger studiemiljøet:

Jeg synes, det er nogle ekstremt entreprenante idérige, nysgerrige, livlige unge mennesker, som gerne vil en hel masse. På den måde har vi jo nogle gode forudsætninger for at skabe et godt studiemiljø, fordi de bare lynhurtigt sætter noget i gang. [...] Det behøver ikke nødvendigvis at være noget med, vi skal drikke os i hegnet og ligge og ralle. De kan sagtens have en fest ved at spille en fodboldkamp eller beachvolley. [...] På den mere svage side vil jeg sige, at det samtidig er nogle studerende, som nogle gange har tænkt, at det måske ikke var det boglige, de var allermost optaget af. De kan godt blive lidt overraskede, når de kommer ind til os, fordi det faktisk er et teoretisk tungt studie.

Uddannelsesleder, universitet, sundhedsvidenskab

En meget anderledes studenterpopulation beskrives i det følgende:

Vores studerende er dem, der sidder nede i en kælder, så kan man bare lukke dem dernede og ignorere dem. Så ved man, der kommer noget produktivt ud på et tidspunkt [...]. Det er meget nørdede studerende, der kommer ind på uddannelsen her.

Uddannelsesleder, erhvervsakademi, IT-faglige område

Hermed er det tydeligt, at uddannelseslederne i deres arbejde med studiemiljøer betragter miljøet i sammenhæng med de særlige forudsætninger og vilkår, der er for deres studenterpopulation.

4.2.1 Studenterpopulationen har særligt stor betydning for studiemiljøarbejdet på små uddannelser

Undersøgelsen peger på, at særligt studiemiljøet på de små uddannelser påvirkes relativt meget af variationer i studenterpopulationens sammensætning fra år til år. En studiekordinator fra en uddannelse med et lille optag fortæller fx i følgende citat om nogle af de udfordringer, der kan være på de små uddannelser i forhold til studenterpopulationen.

En anden ting, der kendetegner os, er, at vi ligger i [en mindre by]. Når vi har 20 studiepladser sidste år, så tror jeg, at der var 23 ansøgere. Vi får revl og krat, kan man sige. Det er forskelligt fra år til år. Nogle gange er der tre-fire gode på holdet, der er med til at drive nogle af dem, der ikke ved, hvorfor de er der. Andre gange er dem, der fylder på holdet, nogle, der brokker sig og er kritiske over for alt, og de har en masse modstand mod læring, der skal arbejdes med. Hvis det smitter, så er det tungt at arbejde med.

Studiekordinator, erhvervsakademi, IT-faglige område

Resultaterne i denne undersøgelse peger således på, at uddannelser med et lille optag både oplever fordele og udfordringer i forhold til at skabe et studiemiljø, der understøtter de studerendes trivsel og faglige udvikling. På den ene side skaber et lille optag bedre mulighed for at lære de studerende at kende, hvilket giver mulighed for at skabe et studiemiljø med tryghed og tilhørsforhold og for at identificere studerende, der har brug for ekstra hjælp og støtte på studiet. Samtidig kan enkeltpersoner på en lille uddannelse på godt og ondt præge stemningen på en hel årgang.

5 Uddannelserne arbejder med holddannelse for at fremme studiemiljøet

Uddannelseslederne anvender en række forskellige redskaber og greb for at skabe et godt studiemiljø. De to vigtigste redskaber, der nævnes af alle uddannelsesledere på tværs af interviewene drejer sig om holddannelse og studiegrupper, som gennemgås i kapitel 7 og kapitel 8.

Derudover er der enkelte uddannelser, som gør brug af andre initiativer i deres arbejde med studiemiljøet. Disse initiativer beskrives i kapitel 9.

Uddannelsesledernes fokus på holddannelse og studiegrupper skyldes for det første, at det er de to primære sammenhænge, hvor de studerende mødes og interagerer med hinanden, både fagligt og socialt. For det andet er det elementer, som uddannelseslederne har stor indflydelse på, og hvor tilrettelæggelsen typisk ligger i deres opgaveportefølje. Og for det tredje er det elementer, der under alle omstændigheder skal organiseres, for at uddannelsen fungerer, og derfor er det oplagt at tænke studiemiljøet ind i det arbejde, der allerede foregår.

Dette kapitel sætter fokus på, hvordan uddannelserne arbejder med *holddannelse* som redskab til at opnå de mål, de har med studiemiljøarbejdet: at styrke de studerendes faglige udvikling og trivsel og understøtte deres socialisering ind i et fag.

Holddannelse er sammen med etableringen af studiegrupper det redskab til at skabe et godt studiemiljø, som har fyldt mest i interviewene.

I dette kapitel finder vi, at uddannelserne arbejder med tre greb i holddannelsen til at fremme studiemiljøet:

- Holdstørrelse
- Holdstabilitet
- Holdsammensætning.

Vi finder for det første, at uddannelsesledere generelt stræber efter mindre frem for større undervisningshold, bl.a. for at styrke undervisernes personlige kendskab til de studerende, hvilket fremmer studiemiljøet. For det andet finder vi, at en del uddannelser sigter efter en høj grad af stabilitet, i hvilke hold de studerende går på, da det skaber tryghed, men at uddannelsens opbygning kan udfordre hensigten om stabile hold. For det tredje konkluderer vi, at heterogenitet blandt de studerende på hold overvejende anses som en fordel for de studerendes faglige udvikling, men at stor forskellighed også kan give anledning til udfordringer.

5.1 Holddannelse er et centralt redskab til at fremme studiemiljøet

Dannelsen af hold er et centralt redskab til at tilrettelægge studiemiljøer, der understøtter de studerendes faglige udvikling, trivsel og socialisering på uddannelserne. Uddannelseslederne beskriver, at de i den forbindelse arbejder med tre konkrete greb:

- Holdstørrelse – antal studerende pr. hold
- Holdstabilitet – hvor tit der dannes nye hold
- Holdsammensætning – hvilke studerende der sættes sammen på hold.

Uddannelsernes muligheder for at tilrettelægge de tre forhold er naturligvis påvirket af lokale kontekstbetingelser, og især uddannelsernes størrelse har en indlysende betydning for, hvor mange studerende der kan sættes sammen på hold. En del af uddannelserne i undersøgelsen er som nævnt så små, at de kun har et enkelt hold pr. årgang. Derudover spiller ressourcer som fx lokaler også en rolle. Vi berører ikke i særligt høj grad betydningen af disse betingelser nedenfor, hvor fokus er på tværgående overvejelser om de greb og logikker, uddannelsesledere trækker på i forbindelse med holddannelse.

5.2 Små undervisningshold skaber personligt kendskab og individualiseret læring

Undervisning på små hold har ifølge uddannelseslederne i undersøgelsen en positiv betydning for studiemiljøet. På nogle uddannelser i undersøgelsen er det primært praktiske eller økonomiske forhold, der afgør holdstørrelsen. Det gør sig særligt gældende for de uddannelser, der primært har store hold. Andre uddannelsesledere fortæller om, at det på deres uddannelse er en prioritet at skabe små hold.

Uddannelsesledere fremhæver to forskellige rationaler bag, at de prioriterer små hold:

For det første er mindre hold et redskab til at styrke det personlige kendskab. Det gælder både mellem de studerende og mellem underviser og studerende. Uddannelseslederne oplever, at et personligt kendskab skaber stærkere sociale relationer, hvilket bidrager til trivsel på studiet. Et personligt kendskab giver også underviserne mulighed for i højere grad at udfordre hver enkelt studerende fagligt på en passende måde. Holdstørrelsens betydning for det personlige kendskab fremhæves af denne informant:

Omkring holdstørrelser er vi ret enige om, at vi fastholder de små hold. Vi kører med hold på 35 [...] Vi tror rigtig meget på, at det at man har en holdfølelse, at man også lærer hinanden at kende, og at underviserne har en chance for at kunne overskue holdet og lære dem at kende. De bliver set på en anden måde, når vi arbejder med hold i denne her størrelse.

Uddannelsesleder, professionshøjskole, velfærdsområdet

For det andet er mindre hold didaktisk fordelagtigt. På små hold er der mulighed for individuel træning af færdigheder. Dette rationale fremhæves bl.a. på de sproguddannelser, der medvirker i undersøgelsen, hvilket citatet her er et eksempel på:

Der er ikke tradition for at have storholdsundervisning på det her institut, og det skyldes det faglige, at der er tale om sprogundervisning. Det er klart, at når vi taler om sprog, hvor noget af det er på relativt elementært niveau, når de starter, så skal der være mulighed for den sproglige træning, og det fungerer ikke godt på store hold. Vi kæmper generelt fra instituttet meget imod de her storholdsundervisninger, som man kender fra vores eget fakultet og andre uddannelser, hvor næsten alt undervisning foregår i auditorier. [...] Vi har forelæsninger, det er ikke alt, der foregår i 30-mandshold, men som udgangspunkt har vi fastholdt, at et hold skal være på 30.

Uddannelsesleder, universitet, humaniora

Små hold anvendes således for at skabe et studiemiljø, der understøtter både de studerendes trivsel og faglig udvikling.

5.3 Faste hold skaber tryghed, tilhørsforhold og trivsel

Der er generelt enighed om, at det er bedst for studiemiljøet, at de studerende følger faste hold i længere tid, frem for at de skifter hold hyppigt undervejs i deres uddannelse. Hvor stabile holdene er, har bl.a. indflydelse på de studerendes muligheder for at opbygge og vedligeholde relationer, fortæller uddannelsesledere. Uddannelsesledere uddyber, at faste hold bidrager med at skabe tryghed og et fortroligt klasserum, hvor de studerende tør byde ind. De fremhæver også, at det bidrager til de studerendes tilhørsforhold på studiet og sociale relationer. En uddannelsesleder fortæller om sine overvejelser:

De har det samme hold igennem hele deres uddannelse. [...] De følges simpelthen ad. De kommer rigtig tæt på hinanden, og på den måde får vi lavet nogle gode, trygge rammer for dem. Det betyder faktisk helt vildt meget, at de har et godt miljø socialt og fællesskab på de hold.

Uddannelsesleder, professionshøjskole, sundhedsfaglige område

En uddannelsesleder fra en erhvervsakademiuddannelse fortæller, at deres tilgang er, at de studerende følger et fast hold gennem hele uddannelsen. Men på denne uddannelse får hvert hold endvidere en fast holdleder, dvs. en underviser, som følger dem fra start til slut. Denne uddannelsesleder minder om, at erhvervsakademiuddannelsen er relativt kort. Det gør det ekstra vigtigt, at uddannelsen arbejder målrettet med at tilrettelægge et studiemiljø, der muliggør en hurtig, tæt kontakt mellem undervisere og studerende samt de studerende imellem. De faste hold og holdledere bidrager med tryghed, fortrolighed og et personligt kendskab, der både understøtter de studerendes trivsel og faglige udvikling. Dette beskrives også af en anden uddannelsesleder fra en erhvervsakademiuddannelse:

Vi skaber jo et læringsmiljø, et klassemiljø, som mange af dem kender fra ungdomsuddannelserne. Det er vi stolte af ude hos os i forhold til universitetet, som kan noget andet. Vi har en meget tæt kontakt til de studerende. [...] Mine undervisere kan jo navnene på deres studerende. [...] Det her med, at de har et fortroligt klasserum, som gør, at de ret hurtigt bliver trygge med også at udstille der, hvor man måske ikke er fagligt stærk. Så de er gode til at spille hinanden gode, synes jeg.

Uddannelsesleder, erhvervsakademi, økonomisk-merkantile område

Selvom der er enighed om, at faste hold er godt for studiemiljøet, varierer graden af holdstabilitet på tværs af uddannelser. Bl.a. fordi uddannelsernes opbygning og struktur kan spænde ben for muligheden for at etablere faste hold. Det kan fx være, hvis studerende selv kan vælge fag. På nogle uddannelser er der lagt valgfrie elementer ind allerede efter første studieår, hvilket betyder, at de faste hold brydes op, og det kan påvirke studiemiljøet og den sociale integration på studiet,

fortæller en uddannelsesleder. Det ser ud til, at opbygningen på professionsbachelor- og erhvervsuddannelser generelt giver uddannelseslederne større muligheder for at lade de studerende følge det samme hold mere end ét eller to semestre, hvilket ligeledes gør sig gældende for de små uddannelser. Samtidig peger vores empiri også i retning af, at holdstabilitet gennem uddannelsen prioriteres højere på erhvervsakademi- og professionsbacheloruddannelser sammenlignet med universitetsuddannelser.

5.4 Faglige fordele ved heterogene hold

Det er et dominerende perspektiv blandt uddannelseslederne, at det er en fordel for studiemiljøet, hvis de studerende sættes sammen på hold, der er relativt heterogene, idet forskellighed på holdene anses for at understøtte de studerendes mulighed for faglig udvikling.

Uddannelseslederne udtrykker, at de ser fordele ved diversitet på fx baggrund, alder, køn, fagligt niveau og erhvervs erfaring. De faglige fordele skyldes ifølge uddannelseslederne, at det at arbejde sammen med studerende, der er anderledes end én selv, bidrager til udviklingen af generelle kompetencer knyttet til samarbejde og kommunikation. Uddannelsesledere oplever også, at heterogenitet styrker de studerendes fagfaglige kompetencer, fordi forskellighed kan betyde, at de studerende udfordrer hinanden mere og giver adgang til flere perspektiver og muligheder for at komme bedre rundt om det faglige stof, end hvis de studerende har relativt ens baggrunde og hurtigere bliver enige i deres faglige diskussioner.

Der er stor værdi i at se, hvordan andre arbejder. Så det gør vi meget ud af. [...] I den der gruppe, der hedder 40+-gruppen. Jeg har haft pædagoger, som har været pædagoger i 30 år. En guldsmed har jeg også haft. Jeg har også haft en, der sad i Nationalbanken. Alle mulige. Det giver bare en spændende dynamik. Og vi påtaler det meget faktisk: ”Husk at reflektere over, at vi kommer fra forskellige baggrunde. Husk at lære af hinanden”. [...] Hvordan arbejder man i grupper, hvordan arbejder man med mennesker osv.

Studieleder, professionshøjskole, tekniske område

Ikke alle uddannelser har mulighed for eller vælger at arbejde med holdsammensætning. På nogle uddannelser foretages inddelingen af hold rent administrativt, uden andre hensyn, end at holdene skal være lige store. På nogle uddannelser er årgangene så små, at der kun er ét hold, og uddannelsesledelsen dermed ikke kan påvirke sammensætningen. Men på de uddannelser, der arbejder bevidst med holdsammensætningen, er diversitet det bærende princip, som i dette eksempel:

Jeg har syv hold i år [...]. Deres optagelses gennemsnit varierer nok maks. med 0,2 i forskel. Jeg har lige mange STX'ere og HHX'ere på de forskellige hold. De få ældre studerende, jeg har, er delt ud. Jeg sørger for, at holdene på papiret, på deres optagelsespapir, er 99 % identiske. Der er ikke noget med, vi har et hold med det højeste snit og dem, der er taget ind på kvote 2. Der er lige mange kvote 1 og kvote 2. Vi kan simpelthen lave holdene så ens som overhovedet muligt. [...] Så for at give nogle gode dynamikker sørger vi for, at der sidder lige mange med forskellig baggrund, fordi så bruger de bare hinanden.

Uddannelseslederen, erhvervsakademi, økonomisk-merkantile område

Perspektivet om fordelene ved forskellighed er særligt udbredt blandt de medvirkende professionsbachelor- og erhvervsakademiuddannelser. Det hænger sammen med, at fx praktiske færdigheder og tidligere erhvervs erfaring kan give relevante kompetencer i forhold til uddannelsens kernefaglighed. Men perspektivet eksisterer også på de lange videregående uddannelser i undersøgelsen.

5.4.1 Forskellighed på holdene kan give udfordringer, der skal håndteres

I interviewmaterialet findes imidlertid også beskrivelser af, at forskellighed blandt de studerende på holdene kan give udfordringer. Dette perspektiv handler primært om, at det kan udfordre undervisningen, hvis de studerende kommer med meget forskellige faglige niveauer. Perspektivet eksisterer især – men ikke kun – blandt uddannelsesledere fra universitetsuddannelser.

På en sproglig universitetsuddannelse beskriver uddannelseslederen eksempelvis, at det kan give udfordringer, at de studerende kommer med et meget forskelligt fagligt udgangspunkt, i forhold til hvilket niveau de har i det sprog, de skal lære. Han fortæller, at de er nødt til at sænke det faglige niveau i sprogundervisningen mere, end de egentlig ønsker, og tilrettelægge undervisningen, så alle kan følge med.

I interviewmaterialet berøres overordnet to forskellige tilgange til at håndtere udfordringer ved forskellighed på holdene:

For det første har en gruppe uddannelsesledere fokus på at fremhæve fordelene ved heterogene hold, bl.a. ved eksplicit at italesætte fordelene ved at have forskellige styrker og baggrunde, så de studerende får fokus på at dyrke potentialerne ved det. Et eksempel på denne tilgang findes i passagen her:

Afdelingsleder: Der er ret store niveauforskelle, fordi der er en del studerende, der har [sproget] på native speaker-niveau. Og så er der dem, der har [sproget] som bachelorfag, og så er der dem, der har været på en helt andet faglighed i løbet af deres bachelor.

Fagkoordinator: Det er selvfølgelig noget, de studerende kan opleve som en udfordring. Altså nogen af dem, som måske bare lige har haft deres gymnasie[sprog], og så oplever de, at nogen taler det flydende. De oplevede det tit som chokerende eller føler ”Skal jeg også være flydende [...]?” Det skal de jo ikke, det italesætter vi. Vi prøver at danne blandede studiegrupper. [...] og italesætte, at man godt kan hjælpe hinanden og har forskellige kompetencer. [...] De skal øve sig på at forklare det, de kan, til de andre.

Afdelingsleder og fagkoordinator, universitet, humaniora

For det andet finder vi et fokus på at sammensætte hold, så studentersammensætningen er mere homogen. En gruppe uddannelsesledere beskriver en praksis, hvor de sigter mod at sammensætte mere homogene hold, fx et særskilt hold for studerende med erhvervserfaring, så de kan tilpasse tilrettelæggelsen af studiemiljøet til den specifikke gruppe af studerende. På denne uddannelse har de fx sideløbende med de ordinære hold på hver årgang ét hold for studerende, der kommer med erhvervserfaring inden for feltet:

De er jo omkring de 35, når de kommer her. De har masser af praksiserfaring, og det kalder på en bestemt form for undervisning og på en bestemt form for tilrettelæggelse, holddannelse og studiegruppedannelse. Alt det, der på nogle måder er væsentlige dele af et læringsmiljø. [...] Fx er studieintroforløbet kortere, end den er på de ordinære. Det er fordi, at vi har en oplevelse af, at vores ordinære studerende har godt af at blive taget lidt i hånden. [De erfarne studerende] tager selv i højere grad et ansvar for at sætte sig ind i de ting. De synes også, at deres tid er mere kostbar fx, så det betyder, at de har mindre tålmodighed med de ting, der ligger i periferien af det faglige.

Viceinstitutchef, professionshøjskole, velfærdsområdet

Uddannelseslederne fremhæver således både fordele og ulemper ved hhv. heterogene og homogene hold. Det dominerende perspektiv er, at forskellighed er det bedste for de studendes faglige

udvikling. Men store forskelle i fx fagligt niveau og baggrund kan give udfordringer, der skal håndteres. Her varierer det, om uddannelsernes strategi er at opdele de studerende i mere homogene hold, eller om det er at dyrke og italesætte fordelene ved heterogenitet.

6 Uddannelserne arbejder med studiegrupper for at fremme studiemiljøet

I dette kapitel beskriver vi, hvordan uddannelsesledelserne på alle uddannelser arbejder med studiegrupper som et centralt værktøj til at skabe gode studiemiljøer. I afsnittene nedenfor uddybes de rationaler, der ligger bag, at alle uddannelser bruger studiegrupper som et centralt værktøj i deres arbejde med at skabe gode studiemiljøer.

Vi finder, at uddannelserne arbejder med tre rationaler ift. at bruge studiegrupper i deres arbejde med at skabe gode studiemiljøer. For det første bruges studiegrupper som redskab til at styrke de studerendes samarbejds- og kommunikationskompetencer. For det andet bruges studiegrupper til at understøtte de studerendes tilegnelse af faglig viden, og for det tredje anser flere uddannelsesledere studiegrupper som et godt værktøj til at styrke de studerendes trivsel.

For at fremme disse rationaler arbejder uddannelsesledelserne med to greb i tilrettelæggelsen af studiegrupper:

- Gruppedannelse
- Understøttelse af gruppearbejdet.

Begge greb anvendes især i starten af uddannelsen, hvor ledelserne har et særligt fokus på gruppearbejdets betydning for trivsel, læring og socialisering. Vi finder, at uddannelsesledelser generelt sigter efter forskellighed blandt de studerende, når de arbejder med gruppedannelse, fordi det styrker de studerendes læring. Men der kan også være en afvejning mellem læring gennem forskellighed på den ene side og på den anden side social trivsel, der kan være større i grupper, hvor medlemmerne er mere ens. Generelt står uddannelserne for gruppedannelsen i studiegrupperne, når de studerende starter, hvorefter gruppedannelsen "sættes fri" efter et eller to semestre. Derudover har flere uddannelser en række tiltag til at understøtte gruppearbejdet. Nogle af disse tiltag har et kompetenceopbyggende sigte mod at forebygge konflikter, mens andre har til formål at løse de konflikter, der er opstået i studiegrupperne.

6.1 Rationaler for arbejdet med studiegrupper

6.1.1 Uddannelsesledere arbejder ud fra et rationale om, at studiegrupper styrker samarbejds- og kommunikationskompetencer

Alle medvirkende uddannelsesledere beskriver et klart rationale om, at studiegrupper understøtter de studerendes faglige udvikling og læring især i forhold til de studerendes opbygning af samarbejds- og kommunikationskompetencer.

Samarbejde

Nogle steder er samarbejdet i grupper et nedskrevet læringsmål, andre steder er det ikke.⁶ Særligt det at kunne samarbejde med forskellige personer, som de studerende ikke selv har valgt at være i gruppe med, fremhæves som en vigtig kilde til læring. Flere uddannelsesledere nævner i tråd med dette, at de arbejder ud fra en logik om, at fordi de studerende ikke selv kan vælge deres kollegaer, efter de er dimitteret, er der en læring i, at de ikke selv vælger gruppemedlemmer på studiet.

Kommunikation

Uddannelsesledere beskriver også studiegrupper som en vigtig kilde til at træne evner til at kommunikere og formidle fagligt stof til andre. Det gælder særligt på de medvirkende sproglige uddannelser, hvor netop det at kommunikere og træne sprog i samspil med andre er kernekompetencer. Det gælder også på de IT-faglige uddannelser, der medvirker i undersøgelsen, hvor uddannelsesledere beskriver, at det ofte er en udfordring at få de studerende til at se relevansen af at tilegne sig kommunikations- og samarbejdskompetencer. De fortæller også, at det kan være en udfordring at få omverdenen til at se, at deres dimittender er stærke i andre discipliner end deres fagfaglige kompetencer.

Det er nemt at finde en [IT-faglig dimittend], der er god til at programmere, men det er svært at få ham til at kommunikere, være en del af et team eller til at sige, at han ikke aner, hvad han skal gøre i en bestemt situation. Det er den største udfordring. [...] Vi har derfor prøvet at give dem så meget gruppearbejde som overhovedet muligt og tvinge dem ud i situationer, hvor de ikke kender svaret. Så de bliver nødt til at blive sure og frustrerede over, at noget ikke virker, eller at de ikke forstår opgaven. Det er selvfølgelig irriterende for dem, men jeg får dem til at kommunikere.

Uddannelsesleder, erhvervsakademi, IT-faglige område

Således er der på tværs af uddannelserne i denne undersøgelse et stort fokus på, at studiegrupperne er et redskab til at understøtte de studerendes læring i forhold til at indgå i en gruppe og udvikle samarbejds- og kommunikationsfærdigheder.

6.1.2 Uddannelsesledere arbejder ud fra et rationale om, at studiegrupper understøtter tilegnelse af faglig viden

Gruppearbejdets faglige funktion er ikke udelukkende, at de studerende tilegner sig kompetencer knyttet til samarbejde og kommunikation. Blandt informanterne er det et centralt perspektiv, at gruppearbejde også styrker de studerendes tilegnelse af faglig viden og fagfaglige kompetencer.

6 Undersøgelsen peger i retning af, at i særdeleshed professionsuddannelser har defineret gruppearbejde som et selvstændigt læringsmål, fordi samarbejde mv. typisk er en essentiel del af professionens praksis.

Uddannelsesledere beskriver, at de studerendes læring generelt styrkes, når de løser opgaver sammen og har hinanden at sparre med.

På tværs af interviewene har vi identificeret to mekanismer, hvorigennem gruppearbejdet betragtes som et middel til at styrke de studerendes tilegnelse af faglig viden:

- Dels ses gruppearbejdet som et forum for feedback og faglig sparring, som understøtter den enkeltes læreproces.
- Dels betragtes gruppearbejdet som det, der giver den enkelte studerende adgang til forskellige perspektiver på det faglige stof og til at blive udfordret på egne forståelser og fortolkninger.

Begge mekanismer berøres i citatet nedenfor:

Tanken er jo, at det [studiegrupper] på den ene side er med til at understøtte læringsfunktionen, fordi vi lægger op til, at de bruger det med hinanden, de hjælper hinanden med at give feedback, de bruger studiegrupperne, hvis der er ting, de har brug for hjælp til, eller de har brug for at udfordre hinanden på at få en bedre læring af det. Men det at være i grupper og teams er også læringsmål. Altså det er regulære læringsmål på flere af de tematiserede forløb. Så de bliver også evalueret ved eksamen på, om de kan fungere i grupper. Om de både kan lave mødeledelse og er i stand til at arbejde med konflikter og udfordringer i grupper.

Uddannelsesleder, professionshøjskole, velfærdsområdet

På denne velfærdsuddannelse er gruppearbejdet meget centralt i uddannelsens indhold og didaktik, og det at samarbejde i grupper er her et nedskrevet læringsmål, de studerende evalueres på.

6.1.3 Uddannelsesledere anser studiegrupper som et vigtigt redskab til at styrke studerendes trivsel

Foruden gruppearbejdets læringspotentiale giver uddannelseslederne udtryk for, at de betragter studiegrupper som et vigtigt redskab til at fremme de studerendes trivsel. De arbejder bl.a. med, at studiegrupperne skal bidrage til en øget trivsel ved at:

- Give studerende mulighed for at opbygge stærke og vedvarende relationer
- Styrke de studerendes oplevelse af et tilhørsforhold på studiet
- Bidrage til tryghed
- Bidrage til fastholdelse
- Modvirke ensomhed.

På et humaniorastudie fortæller uddannelseslederen om, hvordan de bevidst anvender studiegrupperne som et redskab til at modvirke frafald og ensomhed:

[Studiegrupper] er et af de steder, hvor instituttet har sat ret fast ind og holdt ved i forhold til at prøve at gøre noget ved frafald og generel trivsel. Vi havde jo også problematikken om ensomhed, og folk med større problemer knyttet til ensomhed, oppe i forbindelse med studiemiljøundersøgelsen [...] Vi valgte, at ensomhed var noget, vi skulle kigge på fremover. Studiegrupperne var en del af det. [...] Der har været et ret fast fokus på at bruge studiegrupper som en del af studietrivsel og fastholdelse.

Uddannelsesleder, universitet, humaniora

Alle uddannelsesledere arbejder med studiegrupper som en væsentlig brik til at fremme et godt studiemiljø. Men det varierer, i hvilken grad uddannelseslederne eksplicit italesætter et rationale om at bruge studiegrupperne som et værktøj til at skabe trivsel. Det perspektiv ser ud til at fylde mere dels på større uddannelser og dels på universitetsuddannelser. Det kan skyldes, at på de små uddannelser, der lærer de studerende hurtigere hinanden og underviserne at kende, og på professionsbachelor- og erhvervsakademiuddannelserne har de studerende typisk flere kontakttimer og følger i højere grad det samme hold gennem uddannelsen, hvilket er elementer, der kan styrke den studerendes sociale tilhørsforhold til uddannelsen på linje med studiegrupper.

6.2 Gruppedannelse organiseres forskelligt på tværs af uddannelser

På tværs af uddannelser er det højt prioriteret at hjælpe de studerende godt i gang med arbejdet i studiegrupper. Men det tilrettelægges relativt forskelligt, hvordan grupper dannes.

6.2.1 Uddannelserne tager ansvar for gruppedannelsen det første semester, og derefter sættes den fri

På alle de medvirkende uddannelser tager uddannelsesledelsen ansvar for at danne studiegrupper på første semester og nogle steder hele det første år, men efter det første semester eller to overlades gruppedannelsen til de studerende selv.

Uddannelsesledere fortæller på tværs af interviewene, at de vælger at tage ansvar for gruppedannelsen i starten for at sikre, at *alle* studerende kommer i en studiegruppe. Det er vigtigt, fordi grupperne som tidligere beskrevet betragtes som helt centrale midler til at sikre både social trivsel og faglig udvikling. Her fortæller en uddannelsesleder om deres overvejelser omkring studiegruppernes særlige rolle i starten af uddannelsen:

Det giver jo meget tryghed. Især på første semester. Det er meget de første to semestre, at studiegrupperne har stor betydning. Der er det rigtig vigtigt, at vi har en fungerende struktur. Senere kan de beslutte selv, hvem de skal arbejde sammen med. Det er en del af vores brobygningsindsats, for de oplever selvfølgelig, at det er et voldsomt skift fra gymnasiet til universitet. Der har man brug for at kunne snakke med nogen om stoffet. Hvis der opstår problemer i en studiegruppe på første semester, så har vi lagt meget vægt på, at vi skal kunne følge op så tæt og så hurtigt som muligt.

Uddannelsesleder, universitet, humaniora

Den mest almindelige praksis på uddannelserne er, at de studerende selv styrer processen med at skifte grupper, danne nye grupper eller helt melde sig ud af studiegruppekonstruktionen efter det første eller andet semester.

På nogle uddannelser arbejder ledelsen aktivt med at understøtte overgangen til de studenterinitierede grupper. På en teknisk professionsbacheloruddannelse beskriver uddannelseslederen fx, at deres arbejde med studiegrupperne på det første semester sigter mod at klæde de studerende på til efterfølgende at kunne danne grupper selv. De lærer de studerende om gruppedynamikker og giver dem forskellige værktøjer, som de kan bruge sidenhen:

Vi gør rigtig meget ud af gruppearbejdet. Vi har en halv dags introduktion omkring at arbejde sammen, og vi laver gruppekontrakter med dem i de enkelte grupper [...]. Når de har afsluttet det første store projekt, så har de en hel dag omkring gruppedynamik igen [...]. Efter det første halve år får de stort set selv lov til at vælge deres grupper, for så har vi givet dem alle de værktøjer, vi kan, til at de selv kan danne grupper.

Sarah, uddannelsesleder på professionsbachelor inden for det tekniske område

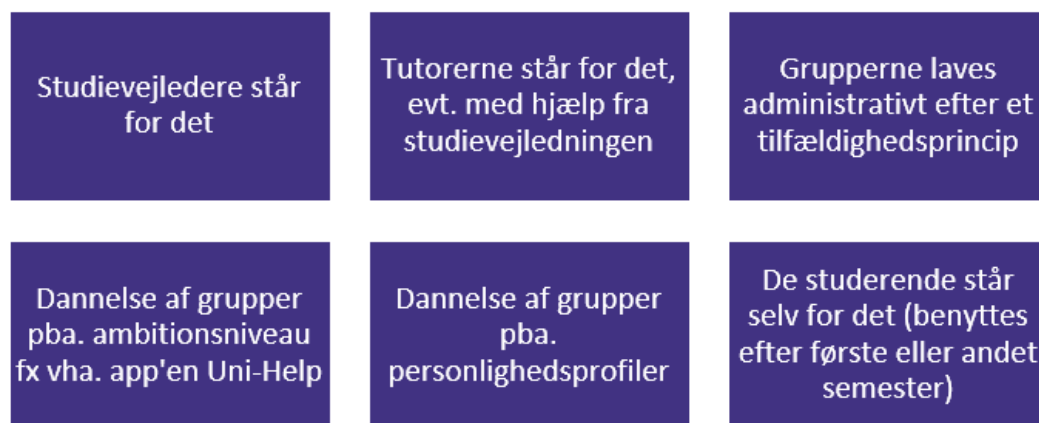
På den IT-faglige erhvervsakademiuddannelse beskriver uddannelseslederen processen, fra uddannelsen først sammensætter grupperne, til de studerende selv vælger deres studiegrupper, som et kontinuum, der går fra total styring til total frihed. Uddannelsesledelsen arbejder med en tilgang, hvor de understøtter en langsom bevægelse fra den ene ende af kontinuummet til den anden, og de eksperimenterer løbende med forskellige modeller med hhv. mere eller mindre styring.

6.2.2 Der findes forskellige tilgange til gruppedannelse

I interviewmaterialet ser vi på tværs af uddannelserne, at de arbejder med flere forskellige tilgange til at danne studiegrupper. Eksempler på de forskellige tilgange til gruppedannelse listes i figur 6.1 og uddybes i afsnittes nedenfor.

FIGUR 6.1

Oversigt over forskellige tilgange til at danne studiegrupper

Kilde: Interview med uddannelsesledere.

Figur 6.1. eksemplificerer tilgange til at arbejde med gruppedannelse, som forekommer i interviewmaterialet. På en gruppe uddannelser er det en opgave, som **studievejledere** hjælper med at facilitere på forskellig vis. Uddannelseslederen på en sundhedsfaglig velfærdsuddannelse fortæller fx, at studievejlederen hjælper de studerende med at lave gruppekontrakter for, hvordan de gerne vil arbejde sammen i gruppen, hvilket ambitionsniveau de har, og hvad de gerne vil bruge studiegruppen til. På nogle af de medvirkende uddannelser er det **tutorerne**, der står for at danne studiegrupper umiddelbart efter semesterstart – nogle steder med støtte fra studievejledningen. Der er også en gruppe uddannelsesledere, som fortæller, at gruppedannelsen foregår helt tilfældigt fra **administrativ side**. På en sundhedsvidenskabelig universitetsuddannelse har de prøvet at danne grupper bl.a. med fokus på **ambitionsniveau**. De anvendte app'en Uni-help, hvor de studerende indtaster forskellige parametre, bl.a. ambitionsniveau, og så inddeles de studerende i grupper, hvor det vurderes, at de vil arbejde godt sammen. Slutteligt beskriver en gruppe uddannelser, at de danner studiegrupperne ud fra de studerendes **personlighedsprofiler** på baggrund af personlighedstests.

Dette sker ud fra en overvejelse om at lave studiegrupper med blandede personlighedsprofiler og arbejdspræferencer.

På de små uddannelser kan der være en særlig udfordring i forhold til at sammensætte gode studiegrupper, fordi der ikke er så mange kombinationsmuligheder blandt de relativt få studerende.

Vi har 28 personer. Jeg tror aldrig, at man ville kunne finde den perfekte studiegruppeinddeling med så få mennesker. Så jeg er meget for en pragmatisk tilgang egentlig, [hvor vi siger], at nu giver tutorerne, som møder dem, deres bedste bud ud fra deres indtryk, og så tager vi den derfra. Og så må vi se. [...]. Hvor systematisk kan det være, eller hvor pragmatisk skal det være?

Afdelingsleder, universitet, humaniora

Omvendt giver små studenterpopulationer også nogle muligheder i forhold til gruppedannelse, fordi undervisere hurtigere opnår et mere indgående personligt kendskab til de studerende. I ovenstående citat fortæller afdelingslederen fra et humanistisk studie, at uddannelsens størrelse betyder, at de nogle gange må være pragmatiske på trods af deres store ambitioner for gruppedannelsen.

6.2.3 I gruppedannelsen balanceres hensyn til social trivsel med hensyn til faglig udvikling

Interviewmaterialet viser, at der foregår en afvejning mellem på den ene side de konflikter og samarbejdsudfordringer, der kan opstå, når de studerende bliver placeret i studiegrupper, og på den anden side den læring, der kan være i at arbejde sammen med nogen, man ikke selv har valgt.

Det nævnes af flere informanter, at forskellighed i grupperne styrker de studerendes mulighed for at tilegne sig faglig viden, fordi det giver adgang til flere perspektiver og diversitet i den faglige sparring. Når gruppemedlemmerne er forskellige, kræver samarbejdet ofte mere, hvilket ligeledes kan styrke de studerendes udvikling af samarbejdskompetencer. Når grupperne dannes af uddannelsen frem for de studerende selv, giver det mulighed for at skabe større heterogenitet. Den mulighed nævnes også som argument for den uddannelsesstyrede gruppedannelse hos flere af de medvirkende uddannelser. Det illustreres i citatet her:

Der står i studieordningen, at man skal kunne samarbejde med lignende fagligheder og med andre fagligheder. Vi ved fra vores aftagere, at det er vigtigt at kunne indgå i et team. Vi arbejder med personlighedstyper. Vi siger: ”Vi ved, at vi nu sætter jer sammen i grupper, hvor I er meget forskellige. Der vil opstå gnidninger. Det er målet, at I kommer til at arbejde med dem. Den anden side af den medajle, det er, at I har styrker, og det er dem, som I skal få øje på, når I arbejder sammen med nogle, der kan være svære at arbejde sammen med.”

Uddannelsesleder, erhvervsakademi, IT-faglige område

I passagen beskrives det at blive tvunget til at samarbejde i en gruppe, som de studerende ikke selv har valgt, som en vigtig kilde til læring.

Men uddannelsesledere fortæller også, at modellen, hvor de fra uddannelsens side danner studiegrupperne, giver anledning til flere udfordringer og konflikter, og at dette i nogle tilfælde kan gå ud over de studerendes sociale trivsel på studiet.

En uddannelsesleder fra en IT-faglig erhvervsakademiuddannelse fortæller fx, at rationalet bag at lade de studerende danne grupper, primært er at undgå konflikter. Samtidig er han bevidst om, at

det ikke giver samme mulighed for at udvikle samarbejdskompetencer. En anden uddannelsesleder beskriver lignende overvejelser:

De studerende får nye studiegrupper hvert semester. Det er selvfølgelig en afvejning af forskellige forhold. Det, vi har ladet tale for at bytte grupperne ud, er, at de skal ud på en arbejdsplads, hvor de heller ikke nødvendigvis bliver sat sammen med nogen, de er bedste venner med. Nogle af de studiegrupper, hvor man også er venner og hurtigt bliver enige om det faglige, der kan vi se, at de ikke bliver udfordret helt så meget. Når vi ser deres opgaver og resultater, bliver de for smalle i deres perspektiv, hvorimod det bliver bredt mere ud, hvis de er lidt uenige.

Uddannelsesleder, professionshøjskole, sundhedsfaglige område

Uddannelseslederen oplever, at det kan påvirke gruppens faglige præstationer negativt, når de studerende selv har valgt grupperne og søgt studerende, der minder om dem selv. Hun oplever, at det faglige niveau højnes, når de studerende bliver "forstyrrede" og udfordrede af hinanden. Men hun fortæller også om de udfordringer, der kan opstå, når uenighederne bliver for store.

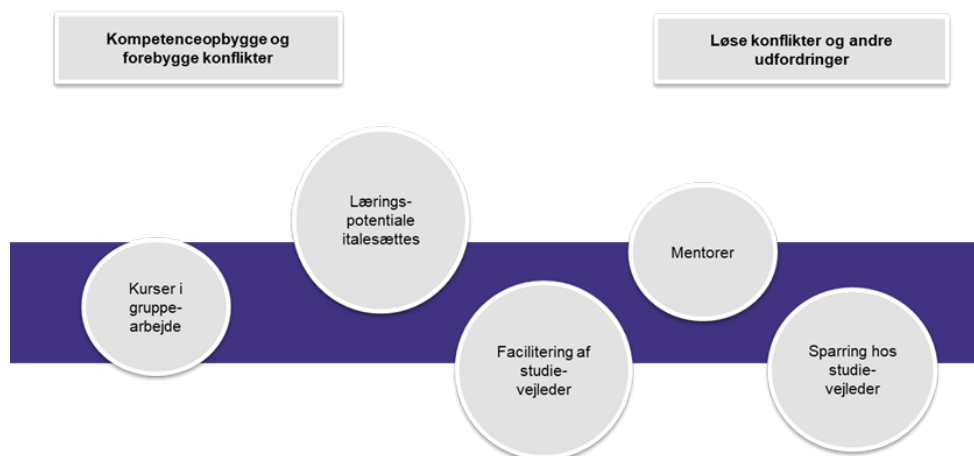
6.3 Uddannelser understøtter gruppearbejdet gennem kompetenceopbygning og hjælp til konfliktløsning

Blandt uddannelseslederne i undersøgelsen finder vi generelt en bevidsthed og forståelse for, at de studerende skal have adgang til støtte, hvis studiegrupperne skal opfylde deres potentiale med hensyn til både læring og trivsel. Dårligt fungerende studiegrupper kan påvirke de studerendes faglige udvikling og sociale trivsel i en negativ retning.

Uddannelseslederne gør sig forskellige overvejelser om, hvordan de forebygger og håndterer samarbejdsvanskeligheder i studiegrupperne. Figur 6.2 viser et udpluk af konkrete understøttende tiltag. Tiltagene varierer, i forhold til hvilket formål de har. Nogle tiltag er målrettet at forebygge konflikt og klæde de studerende på med kompetencer til at arbejde sammen. Andre tiltag er målrettet at løse konflikter og udfordringer, når de er opstået. Som figuren illustrerer placerer tiltagene sig på et kontinuum, hvor flere har begge formål, men i forskellig grad.

FIGUR 6.2

Eksempler på tiltag, der kan understøtte gruppearbejdet

Kilde: Interview med uddannelsesledere.

Note: Oversigten er ikke udtømmende, men indeholder illustrative eksempler.

Som figur 6.2 viser, tilbyder nogle af de medvirkende uddannelser **kurser i gruppearbejde** til de studerende. Kurser tænkes især som et kompetenceopbyggende tiltag, der forebygger eventuelle problemer i grupperne. En gruppe uddannelsesledere nævner desuden, at de og deres underviserkollegaer gør meget ud af at **italesætte gruppearbejdets læringspotentiale** over for de studerende. Dette tænkes også som et forebyggende tiltag, der klæder de studerende på til at se muligheder frem for begrænsninger, hvis der opstår samarbejdsudfordringer eller faglige uenigheder. En uddannelse bruger **mentorer** i form af ældre studerende, der knyttes til de enkelte studiegrupper og kan hjælpe dem undervejs. På en anden uddannelse **faciliterer studievejledningen** gruppedannelsen, hvilket klæder de studerende på til samarbejdet, men vejlederen er også til rådighed med **sparring**, hvis der opstår konflikter i grupperne.

Det er typisk i den første tid på studiet, at uddannelsesadministrationen understøtter gruppearbejdet, hvis der fx er samarbejdsudfordringer. Undersøgelsen peger således på, at det på tværs af uddannelsesstyper er højt prioriteret at hjælpe de studerende godt i gang med gruppearbejdet.

7 Sådan arbejder uddannelserne med andre initiativer, der fremmer et godt studiemiljø

Undersøgelsen peger også andre greb end holddannelse og studiegrupper til at fremme et godt studiemiljø. Initiativerne er dels eksempler på greb til at styrke det personlige kendskab til de studerende og dels initiativer, der skal fremme en fælles faglig identitet blandt de studerende. Disse er i fokus i dette kapitel.

7.1 Initiativer til at styrke det personlige kendskab

I undersøgelsen ser vi forskellige eksempler på uddannelser, der har iværksat konkrete initiativer, der skal styrke ledelsens og underviserens personlige kendskab til de studerende. Disse bliver brugt i tillæg til eller som erstatning for undervisning på små hold.

Et eksempel på et sådant initiativ er studieudviklingssamtaler. På en professionsbacheloruddannelse inden for det tekniske område afholder de studieudviklingssamtaler med de studerende med henblik på at få indsigt i, hvordan de studerende trives, og hvad de har behov for. Et andet eksempel er en mentorordning, hvor man som studerende får tilknyttet en underviser som mentor med mulighed for alt fra ugentlige til halvårslige snakke.

Vi har et internt mentorkorps, hvor nogle af underviserne er mentorer for studerende [...]. Nogle har brug for en snak ugentlig, og nogle har brug for en snak en gang hvert halve år. Så snakker vi om det, de har brug for. [...] Jeg synes, du som studieleder får en meget bedre indsigt i, hvad de har brug for. Hvilke udfordringer har vi. Når vi har haft de her samtaler, så kan vi overlevere til den næste underviser. [...] Det giver bare et helt andet læringsmiljø, når de ved, vi tager os af dem, og vi kender dem.

Studieleder, professionshøjskole, tekniske område

Studielederen på uddannelsen fortæller, at hun selv deltager som mentor i ordningen, og at det giver hende mulighed for at få et personligt kendskab og relation til de studerende, som er værdifuld – ikke bare for den enkelte studerende, men for studiemiljøet samlet set.

7.2 Initiativer til at fremme en fælles faglig identitet

Et eksempel på en uddannelse, der har arbejdet bevidst med socialiseringen af de studerende er en professionsbachelor inden for det sundhedsfaglige område. Her fortæller uddannelseslederen, at de ønsker at styrke de studerendes åbenhed over for forskellige borgergrupper og at skubbe de

studerendes faglige orientering væk fra et snævert sundhedsfokus mod en bredere forståelse af det sociale felt.

For nogle år siden havde vi nogle studerende, hvor styrketræning var det store. De var voldsomt veltrænede mange af dem. Nogle af dem havde det nærmest sådan, at hvis de bare var i en lille smule dårlig form, så kunne man ikke gå på det her studie. Det duer jo ikke. Så vi har prøvet at få mere fokus på, hvad det er for en hverdag og virkelighed, hvor de skal ud og hjælpe borgere. Altså hele det sociale område. [...] At få nogle dimittender ud, som har et helhedsperspektiv på den profession, de skal ud og agere i.

Uddannelsesleder, professionshøjskole, sundhedsfaglige område

Uddannelseslederen fortæller videre, at de arbejder med de studerendes åbenhed og sociale bevidsthed, ved at de møder forskellige borgergrupper undervejs i uddannelsen og gennem obligatorisk gruppearbejde, hvor de studerende skal samarbejde med andre, der er forskellige fra dem selv. De bruger studiemiljøets tilrettelæggelse som middel til at forme de studerendes bevidsthed og værdisæt i forhold til den profession, de uddannes inden for, og det arbejdsmarked, som de skal ud på.

Et andet eksempel på en uddannelsesleder, der arbejder med studiemiljøet som en ramme for identitetsopbygning, ser vi på en velfærdsuddannelse, hvor de arbejder med tiltag som at arrangere fælles forelæsninger om et fagligt tema eller andre begivenheder for alle studerende på uddannelsen. Dette bidrager med et fælles fagligt indhold og en oplevelse af et fagligt fællesskab, på tværs af uddannelsens hold, hvilket kan medvirke til at skabe en fælles faglig identitet blandt de studerende på uddannelsen.

En anden type af initiativ til at fremme en faglig identitet findes på en naturvidenskabelig universitetsuddannelse. Her beskriver uddannelseskoordinatoren en refleksion over, hvilken fagidentitet der formidles gennem den daglige tilrettelæggelse af uddannelsens indhold. Nedenfor fortæller han, at de beder alle nye studerende om at læse en bestemt bog, når de starter. Ikke så meget for bogens faglige indhold, men for at pege de studerende i retning af nogle rollemodeller og give dem indtryk af, hvilken faglig identitet de træder ind i.

Det her med at skabe identitet, det er faktisk en stor del af det, som vi har arbejdet med. At det betyder noget, når man siger: ”Jeg læser [uddannelsen]”. Vores indtryk er, at ”jeg læser medicin” betyder, at man repræsenterer noget. Det har vi forsøgt at arbejde med. [...] Der er en central bog, som vi siger til de studerende, at de skal købe, når de starter. Den beskriver alle de aspekter, de kommer igennem på uddannelsen. Så har vi, både i kurserne og i projekterne, snakket med dem om, hvad det betyder at være [professionen].

Uddannelseskoordinator, universitet, naturvidenskab

Uddannelseskoordinatoren fortæller, at de på uddannelsen har et stærkt fokus på at opbygge faglig identitet, fordi uddannelsen er relativt nyoprettet, og de oplever, at det er vigtigt at skabe fælles mening omkring, hvad det betyder at gå på uddannelsen. Ud over initiativet med bogen har de også iværksat fælles faglige arrangementer for at styrke den faglige identitet blandt de studerende.

Appendiks A – Litteraturliste

EVA. (2017). *Studiestartens betydning for frafald på videregående uddannelser*. København: Danmarks Evalueringsinstitut.

EVA. (2019). *Et nyt perspektiv på trivsel: Studierelaterede følelser på de videregående uddannelser*. København: Danmarks Evalueringsinstitut.

EVA. (2019b). *Følelsen af stress blandt studerende*. København: Danmarks Evalueringsinstitut.

Kinzie, J., & Kuh, G. (2017). Reframing student success in college: Advancing know-what and know-how. *Change: The Magazine of Higher Learning*, 49(3), pp.19-27.

Mayhew, Matthew J., Alyssa N. Rockenbach, Nicholas A. Bowman, Tricia A. D. Seifert, Gregory C. Wolniak, Ernest T. Pascarella, Patrick T. Terenzini. (2016). *How College Affects Students. 21st Century Evidence That Higher Education Works*. Hoboken: John Wiley & Sons, Incorporated.

Moos, Rudolf H. (1979). *Evaluating Educational Environments*. Hoboken: Jossey-Bass Higher Education.

OECD. (2018). *The Future of Education and Skills – Education 2030*. [https://www.oecd.org/education/2030/E2030 Position Paper \(05.04.2018\).pdf](https://www.oecd.org/education/2030/E2030%20Position%20Paper%20(05.04.2018).pdf).

Tinto, V. (1998). Colleges as communities: Taking research on student persistence seriously. *The review of higher education*, 21(2), pp.167-177.

Van Maanen, John. (1984). Doing new things in old ways: the chains of socialization. I: Bess, James L., (Red.). *College and University Organization: Insights from the Behavioral Sciences*. New York: New York University Press.

Appendiks B – Metode og undersøgelsesdesign

Denne undersøgelse er udarbejdet på baggrund af et kvalitativt datamateriale bestående af interview med uddannelsesledere fra 13 videregående uddannelser.

Valg af uddannelser

Vi ønskede, at undersøgelsen skulle bidrage med en bred viden om at tilrettelægge studiemiljøer på videregående uddannelser. Derfor har vi rekrutteret uddannelsesledere fra uddannelser, der varierer på flere forhold:

- Type: Undersøgelsen inkluderer både erhvervsakademi-, professionshøjskole- og universitetsuddannelser.
- Størrelse: Halvdelen af de inkluderede uddannelser i undersøgelsen har et lille optag på 30 studerende pr. årgang, mens den anden halvdel har et stort optag på ≥ 130 studerende pr. årgang.
- Fagområde: Undersøgelsen uddannelser dækker følgende fagområder: humaniora, naturvidenskab, sundhedsvidenskab, IT, design, det økonomisk-merkantile område, det tekniske område, det sundhedsfaglige område og velfærdsområdet.
- Geografisk placering: Undersøgelsens uddannelser er placeret på Sjælland, Fyn og Jylland.

De perspektiver, som uddannelseslederne bidrager med, viser bredden i erfaringerne og perspektiver på, hvordan man kan arbejde med organiseringen af studiemiljøer på videregående uddannelser.

Valg af informanter

Vi har interviewet informanter fra de 13 medvirkende uddannelser, der kender til eller arbejder med den daglige ledelse og tilrettelæggelse af uddannelsen og dermed er centrale beslutningstagere i uddannelsernes arbejde med studiemiljøer. Informanternes titler varierer på tværs af de 13 uddannelser, hvor de fx er ansat som studieleder/-chef, uddannelsesleder eller koordinator. Af hensyn til læsbarheden har vi valgt at omtale alle informanterne som uddannelsesledere. Undersøgelsens konklusioner er således afgrænset til at repræsentere uddannelseslederens perspektiv på tilrettelæggelsen af studiemiljøet.

Oversigt over interview med uddannelsesledere

Vi har gennemført 13 kvalitative semi-strukturerede online interview med uddannelsesledere på erhvervsakademi-, professions- og universitetsuddannelser fra 13 forskellige uddannelser. Interviewene varede mellem en og halvanden time. Ét af interviewene var et gruppeinterview med to informanter. Tabel 2.1 viser et overblik over de medvirkende uddannelsesledere i undersøgelsen.

TABEL B.1

Informanter

Oversigt over de gennemførte interview.

Titel	Type af uddannelse (fagområde og udbudssted)	Geografi	Størrelse på optag Lille ≤ 30 studerende pr. årgang Stort ≥ 130 studerende pr. årgang
Studiekoordinator	Erhvervsakademiuddannelse inden for det IT-faglige område	Jylland	Lille
Uddannelseschef	Erhvervsakademiuddannelse inden for det IT-faglige område	Jylland	Lille
Uddannelseschef	Erhvervsakademiuddannelse inden for det design-faglige område	Sjælland	Stort
Uddannelsesleder	Erhvervsakademiuddannelse inden for det økonomisk-merkantile område	Jylland	Stort
Viceinstitutchef	Professionsbachelor inden for velfærdsområdet	Sjælland	Lille
Studieleder	Professionsbachelor inden for det tekniske område	Sjælland	Lille
Studieleder	Professionsbachelor inden for det tekniske område	Sjælland	Lille
Uddannelsesleder	Professionsbachelor inden for det sundhedsfaglige område	Jylland	Stort
Studieleder	Professionsbachelor inden for velfærdsområdet	Jylland	Stort
Fagkoordinator Afdelingsleder	Bachelor- og kandidatuddannelse inden for humaniora	Jylland	Lille
Uddannelseskoordinator	Bachelor- og kandidatuddannelse inden for naturvidenskab	Jylland	Lille
Uddannelsesleder	Bachelor- og kandidatuddannelse inden for humaniora	Sjælland	Stort
Studieleder	Bachelor- og kandidatuddannelse inden for det sundhedsfaglige område	Fyn	Stort

Analysestrategi

I vores undersøgelse har formålet med interviewene med uddannelsesledere været at få indsigt i, hvordan de arbejder med tilrettelæggelse og organisering af studiemiljøet. Derfor har vi haft fokus på at bruge vores informanter som eksperter og indhente faktuel information og beskrivelser af, hvordan de arbejder med studiemiljøer på deres respektive uddannelser.

Med henblik på at belyse uddannelseslederens organisatoriske arbejde med studiemiljøer på de videregående uddannelser har vi analyseret de kvalitative data, der er beskrevet ovenfor. Dette har vi gjort ved dels at kode interviewene ud fra den specifikke teoretiske forståelse af studiemiljø, som den er repræsenteret ved Moos (1974) og Van Maanen (1989), dels ved at kode de dominerende tematikker, der viste sig i datamaterialet. Med afsæt i vores undersøgelsesspørgsmål er fund og hovedpointer efterfølgende blevet organiseret tematisk.

Videregående uddannelsers arbejde med studiemiljø

© 2022 Danmarks Evalueringsinstitut

Citat med kildeangivelse er tilladt

Publikationen er kun udgivet i elektronisk form på: www.eva.dk

Foto: Colourbox

ISBN (www) 978-87-7182-614-2

Danmarks Evalueringsinstitut (EVA) gør uddannelse og dagtilbud bedre. Vi leverer viden, der bruges på alle niveauer – fra institutioner og skoler til kommuner og ministerier.

**DANMARKS
EVALUERINGSINSTITUT**

T 3555 0101
E eva@eva.dk
H www.eva.dk